

KÖZ- ÉS MAGÁNJÓTÉKONYSÁG

JELESEN ÖNSEGÉLYEZÉS

ÉS

BIZTOSÍTÁSI ÜGY.

IRTA

ÉS A KÖZGAZDASÁGI MINISTER ÁLTAL SZERVEZETT

STATISZTIKAI TANFOLYAMBAN

ELŐADTA

D^r. KONEK SÁNDOR,

EGYETEMI JOGTANÁR, A M. TUD. AKAD. ÉS AZ ORSZ. M. STAT. TANACS TAGJA.

KÖZZÉTESZI

A MINISTERIUM STATISZTIKAI OSZTÁLYA.

PEST, 1869.

KIADJA RÁTH MÓR.

A köz- és magánjótékonyosság, jelesen az önszegélyzés statistikája.

A social kérdések közül, melyek korunkban a közfigyelmet nagyobb mérvben veszik igénybe, egy sem bir oly kiváló fontossággal, mint az, mely a munkások társadalmi helyzetével foglalkodik. Bár a szegényügy minden időben az állam és társadalmi gondoskodás egyik fő tárgyának tekintetett, a mű- és kereskedelmi iparnak napjainkban óriási fejlődése, a nagyszerű vállalatok elterjedése és azzal karöltve a munkásosztálynak a hatalmas vállalkozóktól szoros függése, az egyes iparágaknál tapasztalható gyakori ingadozások s ennek folytán egész néptömeg lételének váratlan megrázkodtatása, ezen kérdést napjainkban inkább mint valaha léptetik előtérbe.

A szegénység, jelesen a tömeges elszegényedés ellen, a biztos óvszer hajdan különféle praeventiv államintézményekben meg a köz- és magánjótékonyosságban, ma ellenben a productiv erő szabad kifejlődésében, az egyéni cselekvőség lehető legnagyobb szabadságában, az egyesülésben, de kiválóképen az önszegélyzésben kerestetik.

Míg a jótékonyosság csak a pillanatnyi bajt távolítja el, de azt gyökeresen nem gyógyítja, az önszegélyzés, mely az önállósági érzettel a saját erőből való felküzdési hajlamot táplálja, a munkaösztönt ébreszti és szilárdítja, az egyéni erő öntudatát, a productivitás ezen egyik leghatalmasabb tényezőjét folyvást ébren tartja, maga a társadalmi baj gyökerére hat ki, biztos alapot nyújtván, melyen a munkás önálló lételét felépítheti, megingatott vagy lerontott existenciáját helyreállíthatja.

Az önszegélyzés a könyörületességtől lényegesen az által különbözik még, hogy nem másokban, hanem önönmagában tanítja keresni a kívánt segélyt, elvileg zárván ki ugy az államnak, mint az egyes magánosoknak mérő könyörületből való hozzájárulását;

másrészt a czélt a segélyt-igénylők saját erejével mások keresett fogainak kellő tiszteletbentartása mellett iparkodván valósítani, gátot vet a socialismus és communismus veszélyes tanainak elterjedése ellen.

A társadalmi válságoknak egyesülés útján nagyobb körre való eloszlásával, az egyesekre nehezülő terhek sokat vesztvén súlyukból, könnyebben elviselhetők, az egyéni nyomor a többiek jóléte által enyhíthető, ha a viszonyosság elve szerint kik ma segélyeztetnek, honap a sors fordultával mint segélyzők jelenkezhetnek.

A társulási szellem napjainkban általán el van ismerve mint azon varázserő, mely valamint a productio terén csodatevő közeg, úgy a társadalmi bajok és vizsályok terén jótévő vészharító gyanánt szerepel, és pedig nem csak az elszegényedés veszélyének inkább kitett iparosok körében, hanem az egyéb keresettek társadalmi védelmére is, azoknak önálló létele is gyakran nem kisebb mérvben állván koczán. Az önsegélyzésnek pedig két főfeladata van, egyfelől arról gondoskodni, hogy a kereső maga úgy mint elhalálózása esetére hátramaradt s saját erejökre utalt övéi önálló fentartásuk szükséges eszközei iránt telhetőleg biztosítva legyenek, másfelől további feladata az egyeseknek alkalmat és módot nyújtani gazdasági önállóságuk és tartós független helyzetük kivívására.

E kettő csak ily egymásutáni sorban valósítható biztosan; előbb kell, hogy az egyéni lét tartósan megállapítva és minden oldal felé kellően védve legyen, és csak azután a teljesen oltalmazott társadalmi létből fejlődhetik ki önálló, független állás.

Hogy pedig az önsegélyzés helyesen alkalmaztassék, azaz, hogy ott és akkor nyerjen helyet, a hol és a midőn annak leginkább helye van, legelől ismerni kell azon tünetényeket, melyek az egyeseknek úgy biztos lételét, mint önálló, független keresetre való jutását leginkább nehezítik vagy épen lehetlenítik; mert előbb tudni kell a baj okát, ismerni kell a kóros állapotnak forrását, hogy megállapíthassuk a gyógykezelés rendszerét; helyes diagnosis legtöbb esetben maga szolgáltatván az orvoslás legbiztosabb módját.

Az egyeseknek biztosított létele rendszeren veszélyeztetik:

1) bármí oknál fogva mutatkozó általános munkahiány által;

2) egyes iparágaknál beálló munkaszünet vagy egyéb válság folytán koronkint felmerülő, kereset- s munkafogyatkozás által;

3) a munkabér elégtelensége által;

- 4) a családot fentartónak időleges betegeskedése, valamint
- 5) annak tartós betegsége vagy éppen munkára teljes alkalmatlanná való tétele, és még inkább
- 6) annak elhalálózása által.

Ellenben a gazdasági önállóság és független társadalmi helyzet megállapítása vagy fentartása leginkább következő körülmények közt nagyobb-kisebb mérvben kockázattalva szokott lenni, jelesen 1) ha a termelés vagy fogyasztás természetes folyama bármely oknál fogva felzavartatik, ha névszerint a termelés szabad kibontakozásában akadályoztatva, a fogyasztás pedig korlátolva vagy mesterkélten módon megszorítva van, péld. a föld-, munka- vagy tőkeköltöttség folytán, a költözködés-, munka-, forgalom- és tüzeti szabadság hiányánál fogva stb.; 2) ha akár a kivánt tőke és hitel, akár 3) a szükséges munkaerő, akár 4) a munkaügyesség és kellő értelmiség, akár végre 5) az egyes munkásokban megkivánt erkölcsi személytulajdonok hiányzanak, mint névszerint a kellő szorgalom, jogérzet, hűség, takarékosság, rendszeret, mértékletesség, józan gondolkodás, körülméteket, s egyéb társadalmi erények.

Ezen utóbb említett körülmények, melyek leginkább az önálló független keresetre való juthatást gátolják, jobbara oly általános természetűek, hogy sem egyesek, sem társulatokba szövetkezve többek által, hanem csak kormánybeli intézkedések, az államhatalom éber gondoskodása, helyes törvényhozás és közkormányzás útján távolíthatók el. A földmunka-, tőke és egyéb termelési tényezőknek felszabadítása, a tőke és hitel olcsó megszerzésének eszközlése, a kivánt munkaerőről, valamint a munkások ügyessége, értelmiségének és erkölcs-vallásos nevelésének általános eszközléséről gondoskodni nem lehet sem az egyes állampolgároknak, sem kizárólag az egyes társulatoknak feladata, ez csak az összes államcselekvőségnek lehet tiszte, és ha egyesületi közreműködés által az állami gondoskodás ez irányban sokféleféppen pótolható is, de egészen soha nem helyettesíthető.

Ellenben az egyesek biztosított önleletét megtámadó viszonyok jobbadán olyneműek, hogy azoknak elhárítása vagy tetemes mérséklése nem csak époly sikeresen, hanem még nagyobb sikerrel, könnyebben és tartósabban társulási, mint kormányintézkedési uton eszközölhető; ez az önsegélyzés tulajdonképi terrenuma.

Hogy azonban akár a kormány, akár a társulatok e kényes társadalmi kérdés megoldásában sikerbiztosan járjanak el, statisztikai alapokon kell indulniok. Vajjon a munkahiány valóban általános-e,

vagy csak részleges, állandó, tartós vagy csak mulékony-e, vajjon mi oknál fogva mutatkozik akár általános, akár részleges munkapangás és keresethiány; ez csak statistikai uton deríthető fel; a tőke- és hitelhiány, a munkaerőnek elégtelensége, a munkások értelmiségi foka és erkölcs-vallásos műveltsége csak biztos stat. adatokból tűnhetnek ki.

A törvényhozás nem képes üdvös intézkedéseket vagy reformokat létrehozni, ha a jelen állapotokat tökéletesen nem ismeri, főleg ha nincs arról is biztos tudomása, hogy mennyire terjedtek a socialis bajok, és miképen van azokon legalább részben társulati uton segítve, miután a kormánybeli gondoskodás tulajdonkép és teljes jogosultsággal csak ott veszi kezdetét, hol az egyeseknek és társulatoknak működése határt ér.

Még inkább szorul a magántevékenység statistikai előzményekre. Az önszegélyzés bármely neme ugyanazon alapon nyugszik, mint a kölcsönös biztosítás eszméje. Az egyeseket fenyegető veszélyeknek több társakra való kiterjesztése által, a koronkint mutatkozó válságoknak hosszabb időre való és egyenlőbb felosztása által a különben elviselhetlen csapások hatását mérsékelni, a terhet elviselhetőbbé tenni, a bajok szülte káros következményeket kölcsönös segély által telhetőleg enyhíteni, a társadalmi szükségletek igényelte fentartási költségeket nagybani vásárlás által kevesbiteni, a termelést közvállalkozás útján olcsóbbá és a takarékoság fejlesztésével tőkék gyűjtését lehetővé tenni, és így a munkásoknak jövedelmét gyarapítani, másrészt kiadásait kevesbiteni, ez és más hasonló czélok szokták az önszegélyzésre kelt társulatok működéskörét képezni.

Valamint pedig a biztosító társulatok csak matematikai alapon állhatnak fen, ugy az önszegélyzésre törekvő bármely társulat is. A vizsályok szabályszerű felmerülésének, bel- és külterjességük, mennyiség és minőség szerinti hatályuknak tudása nélkül lehetetlen, hogy azoknak leküzdésére irányzott bármiféle egyesületi tevékenység sikert arasson.

Az ujabbkori társulatok épen abban különböznek meg dicséretesen a mult századbeliektől, hogy biztos számalapon keletkeznek, hogy matematikai calculusra fektetik egyleti cselekvőségük mütételeit. De napjainkban is vannak, pedig fájdalom, nem csekély számmal, oly társulatok és egyesületek, melyek ez alapot nélkülözhetni vélik, vaktában tapogatózván, és hol általános, nem minden cönkrét viszonyokra egyaránt alkalmazható theoriák, hol töredékes empiriai észleletek által vélvén az egyedül biztos statistikai adatok

által szerezhető számalapot helyettesíthetni. De az efféle kísérletek rendszeresen magukban hordják az enyészeti vészes csiráját s ephemer lét után közönségesen ép oly hamar elenyésznek, mint keletkeztek, nem csak a részvevő tagok, hanem az egész társadalom kimondhatlan hátrányára. Minden bukó vállalat, ha bukása még oly természetes és könnyelmű létrehozása által igazolható, utjában van más életrevaló vállalatok keletkezésének.

De nem csak társadalmi, hanem politikai szempontból is kárhoytatandó minden biztos alap nélkül létrejött, tehát elhibázott társulási vállalkozás, főleg önszegélyzési célra, mert eltekintve attól, hogy a reményeikben csalatkozott tagok minden egyéb hasonezélú vállalat iránt bizalmatlanokká válnak, épen ezen a társulati segélyre való támaszkodásuk folytán inségre jutnak, és az elszegényedés gátlására kelt egyesület maga szaporítja a szegények sorait, tehát az, a mi a köznyomor enyhítésére rendelve volna, inkább annak forrásává válik. Azonfölül ily gondatlan vállalatoknak főleg tömeges megbukása megingatja, sőt gyakran végképen elfojtja az önerőben való bizalmat, pedig épen az önbizalom ébresztése és táplálása az önszegélyzésnek valamint egyik mulhatlanul szükséges előzménye és főfeltételezése, ugy egyik természetes szüleménye és okvetlenül várható üdvös kifolymánya.

A statistikának kell emnélfogva a szükséges alapot előkészíteni, melyen az önszegélyzés rendszere biztosan fejlődhetik. Annak különösen feladata, legelőbb is kifürkészni, miféle arányban szoktak a különböző keresetek, jelesen az iparosság terén jó és rossz évek, kedvező és mostoha viszonyok egymással váltakozni, hogy ily uton a keresetfennakadási esetek szabályossága vagy szabálytalan volta iránt némi tájékozó támpontok nyeressenek. A munkabér és a piaczi árak statistikájából az iránt némi tudomás szerezhető, hogy mely keresetnemek nyujtanak biztosított létet, melyek nem, mely iparágaknál vannak a munkások inkább kitéve a fenntartás körüli nehéz küzdelmeknek, melyek mellett ellenben könnyebb a társadalmi szükségletek biztos fedezése, szóval, mely kereseteknek kecsgetnek szabályos, tartós, válságok s ingásoktól mentebb önfentartási lehetőséggel, melyeknél ellenben a munkások inkább hánykolódnak, folytonos koczkanak maradnak kitéve.

A statistikának továbbá tiszte kipuhatolni, hogy az egyes foglalkodások és keresetnemek mily mérvben támadják meg és fogyasztják el az illető munkástagok életerejét s egészességét. Az egyes ipar-nemeknek életromboló természete csak biztos stat. adatok fonálán

tanulmányozható. Továbbá kikutatandó, hogy az egyes keresetágaknál miféle arányban mutatkozik a vele foglalkodók koronkinti megbetegedése, mily mérvben növekszik a betegeskedésnek tartama a munkások életkorával, mikor áll be azoknak teljes munkaképtelensége; csakis statist. észleletek folytán levén meghatározható, hogy a munkaerőt nem egyformán igénybe vevő keresetforrások mindegyikénél átlag mennyi idő alatti van a munkás ereje fogyatékán. Végre szükséges stat. adatok segélyével a felől is tájékozást szerezni, hogy a munkások teljes invaliditása, vagy elhalálózása esetében átmerőleg hány egyn (özvegyek, árvák) vehető fel mint segélyre szoruló.

Ezen és hasonló adatokból lehet azután politikai számtan segélyével hozzávetőleg meghatározni, hogy mennyi összeg takarítandó meg a kedvező időbeli munkabérből, hogy az biztos védelmtől szolgáljon a mostoha idő csapásai ellen, vagyis mennyi átlag meggazdálkodandó, hogy a jó és sanyaru viszonyok többlete és hiánylata a viszonság utján egymással kiegyenlíthető legyen; a biztos adatok szerint megállapított arány a munkafolyam és szünetelés közt elég megbízható kiindulásul szolgálhatván efféle calculus megtételére. A mondott adatok fonalán továbbá a munkások morbilitása és mortalitása körül oly betegeskedési és elhalálózási táblázatok készíthetők el, melyekhez némi megnyugtatóssal lehet az egyes tagok járandósági illetményét szabni, hogy sem a díjak túlmagas volta által az egyesek túl ne terheltessenek és elidegeníttessenek, sem azoknak túlparányisága által az egész társulatnak sorsa kockára ne tetessék.

A statistikának még azon nemesebb feladat jut, előkészíteni a terrenumot, hogy az önsegélyzésnek ama napjainkban még joformán általános egyik gyöngesége is eltávolíttassék, mely szerint az egyes társulatok jobbára egymástól elszigetelten és külön működven, résztvevő tagjai a várt segélyzési előnyöktől elesnek, a mint kénytelenek akár tartózkodási helyüket, akár az eddig üzött iparágat, akár végre olykor csak a gyártelepet vagy addigi műhelyüket megváltoztatni. A nagy iparmozgalom, mely korunkat egyáltalán jelzi, önkényt nagyobb mozgékonytságot idéz elő, az iparosok gyakran kénytelenek foglalkodásaik nemét vagy helyét mással felcserélni, mely esetben a helyhez, egy bizonyos iparnemhez vagy épen egyes telepvényhez kötött társulatoknál a segélyzési igény elenyészik, nem csekély hátrányára a jogosult volt tagnak, ki épen akkor kénytelen nélkülözni a különben követelhető gyámolást, midőn hely és keresetnem kényszerű változásánál leginkább arra szorulna. A munkás tehát ily esetben kétszeresen sujtatik, eddigi keresetével egyszersmind a

kilátásba helyezett segélytől is elüttetvén, újra kell kezdeni saját maga és övéi jövő sorsa biztosításáról gondoskodni, mire a szenvedett megrövidítés után, a kárba veszett eddigi kilátásai meghiusultával, alig lehet többé kedve. Minél gyakoribb ennélfogva az egyik keresetnemből a másikra való áttérésnek szükségessége, és minél nagyobb azon special segélyegyletek száma, melyek csak bizonyos keresetsztyalokra szoritkoznak, annál közelebb fekszik a correctivumnak stürgösége.

A correctivum az egyes társulatok egyesülésében található. Az érdekközösség elve szerinti associatio egyedül képes az egyes társulati tagokat efféle veszteségek ellen oltalmazni. De hogy ily jótékony egyesülés létre jöhessen, hogy a kockázat solidaritás alapján az egyes társulatok által saját lételik megingatása nélkül elvállalható legyen, újra biztos statistikai adatok szükségesek az iránt, hogy átlag hány efféle kényszerű hely- és kereset-változások szoktak egy-egy évben előfordulni, mennyi az átmérőleges veszteség, mely évenként pótlendő, miféle összegek szükségesek e célra és mily arányban öregbitendő a biztosítási díj e jótéteményhez mérten. Csak ott és akkor, a hol és a midőn sikerülend a segélyegyleteket általános testvérülés útján a solidaritás közös köteléke alá vonni, fog létezni valóban a szabad költözködés és az iparmozgalom teljes szabadsága. Csak ez uton leend lehetséges a munkásoknak az egyes vállalkozóktól való függetlenítése, csak ugy leend lehetséges kieszközölni, hogy a biztosított munkást saját hibájánál fogva talán méltán erő csapás ne érje el egyuttal ártatlan övéit, szegény családtagjait is. Véghetetlen kedves szolgálat tehát az, a mit a statistika az összes emberiségnek tehet, ha szorgosan előkészíti a tért, melyen hason nagy jótéteményű társadalmi eszme biztos gyökereket verhet.

Hogy a népesség legtekintélyesebb részét képző munkásosztály nem csak pillanatnyi szükség ellen védve legyen, hanem biztosított önállóságra és pedig önsegélyzés, jelesen associatio útján emelkedhessék, a statistikának kell az utat előkészíteni, melyen egyedül e magasztos cél elérhető; nem elégséges a tőke, hitel, egyesülés, munkabér, bankügy és egyéb erre befolyással bíró társadalmi tényezők teoriáját kifejteni, hanem a tapasztalásból szerzett statistikai észlelések nyujtotta adatokon kell indulni, nevezetesen legelől constatálni kell, hogy mennyire rug valamely országban az önálló iparosok, valamint a segéd munkások és iparütlettekkel egyáltalán foglalkodók létszáma; szükséges továbbá

a munkabéreknél, valamint a munkamegakadások és időszakai szüneteléseknek statistikája; a főkeresetnemeknél észlelt halandósági, betegeskedési és munkaképtelenségi aránylat, és a szerint készített halandósági és morbiditási táblázatok; szükséges matematikai kiszámítása azon díjaknak, melyek, tekintettel a konkrét viszonyokra, a segélyzési pénztár részére követelendők, úgy hogy sem túlmagas díjigény által a részvét, sem túlcsekély díjszabás által a társulatnak jövője ne kockáztassék; kívántatik továbbá a fennlévő takarékpénztári, segélyzési, fogyasztási, termelési és egyéb társulatok lehető pontos statistikája, mert épen a kivított eredmények, a szerzett tapasztalatok, a mntatkozó válságok legbiztosabb kalauzul ajánlkoznak e röögös téren.

Az önszegélyzés eszméjén sarkaló társulások részéről kívánt bö és kimerítő stat. kimutatásoknak eddig töredékes, egybe nem vágó és legtöbbnyire a jótekonysági intézetek működését az önszegélyzéssel összezavaró hiányos volta közelfekteti annak szükségét, hogy e kettő egymástól elválasztassék, és hogy az önszegélyzési ügynek statistikája tisztán és magában véve felkaroltassék; de noha a nemzetközi stat. congressusok többjein, jelesen a párisin, e social kérdésnek egyes részei szőnyegre kerültek, egytttesen és egyetemleg csak a berlinin lőnek tüzetesen tárgyalva, a midőn a nemzetközi jótekonysági congressus, mely jóformán egyik szülöttje a stáistikai congressusoknak, és legelőször 1856-ban Brüsszelben, 1857-ben Frankfurtban, 1862-ben Londonban nagyobb-részt ugyanazon férfiak közreműködése mellett külön ülésezeit, kik a stat. congressusokon is mint főszerepvivők tündöklöttek, végre a berlini V-ik stat. congressussal egybeforradt, és mintegy beléolvadt, miért is az e congressus számára előkészített programmban az önszegélyzés statistikájának kiváló hely jutott, annak számára formalis rendszer levén kidolgozva, melynek készítésében Engel főnökön kívül, a segélyzésügy németországi híres apostola Schulze-Delitzsch továbbá Huber, Bensemán és mások fáradoztak.

A social önszegélyzésre rendelt sokféle nevű és czélú társulatok helyes osztályozása nem csekély nehézséggel jár, miután a Németországban „Genossenschaften“, Angolországban „Friendly és cooperative societies“. Francia- és Belgországbán „sociétés de secours mutuel és associations coopératives“ czime alatt fenálló társulatok sokszor egymástól igen eltérő czélokra törekszenek és ennélfogva ugyan-

azon egy csoport alá nem vonhatók.*) A berlini programban 4 kathegoria állított fel, t. i. a) előlegezési és hiteltársulatok, b) nyers termények beszerzésére, c) termelésre szánt, végre d) fogyasztásra vonatkozó társulatok; a congressuson azonban ez osztályozás elejtetvén, következő csoportosulás fogadtatott el: a) előlegezési pénztárak és hiteltársulatok; b) egyesületek ingó és ingatlan vagyon közös megszerzésére; c) közös termelésre való társulatok és d) társulások szellemi tőke megszerzésére és gyarapítására. E felosztással némileg közelebb jutottak Franciaországhoz, mely legujabban a cooperatív társulatok törvényhozási szervezésével sokat foglalkodik és névszerint 1867. jul. 24-én külön törvényben azon társulások viszonyait szabályozta, melyek változó tőkével (à capital variable) keletkeznek.

De másutt is a legislativa újabban behatóan foglalkozik az associatio-tügy jogviszonyai szabályozásával, így jelesen mindenkéltől megemlítendő Angolhonban az 1862-ik évi aug. 7-én kelt törvény (an act consolidate and amend the laws relating to Industrial and Provident societies); továbbá Poroszthonban az 1867. márcz. 27-én kelt törvény: Gesetz, betreffend die privatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften in Preussen, mely az északnémet szövetségben csak imént, t. i. 1868. jul. 4-én kelt és 1869-ki január elsejétől az egész szövetségi területen, tehát Poroszbirodalomban is életbe lépett törvény által lón helyettesítve, mely utóbbiban különösen a solidaris kezesség eszméje a hitelnek ezen multhatlan alapzata, az egyes tagoknak lehető legkisebb kockázatával igen helyesen kiegyeztetve, s így a

*) Leghelyesebbnek találjuk azon általános felosztást, melyet Dr. P l e n e r : „Die französische Enquête über die cooperativen Gesellschaften“ czimű értekezésében felállít (Zeitschr. für die gesammte Staatswiss. 24-ik évf. 3—4. füz. 1868), és mely szerint minden népassociatio a munkások anyagi (másodrendben szellemi) helyzetének javítására levén irányozva, és ez két uton levén eszközölhető, vagy t. i. a jövedelem szaporítása, vagy a kiadások kevesbítése által, csak e két kathegoriába véli az egyes társulatokat sorozhatóknak. Az utóbbi kathegoriába valók mindazon egyesületek, melyek a kiadásokat kevesbitik, a munkát kevésbé haszontalanná tesszik, mint a különféle consum-egyletek, építési és kölcsönös segélyzési társulatok; a többi mind az első kathegoriába valók, a mennyiben vagy a béremelést, vagy a vállalkozói nyereségben való részesülést czélzó productiv associatiók, vagy a kisebb vállalatokat istápoló hitelegyesületek, vagy magántakarékosság által soha el nem érhető életjáradékot biztosító társulások; ugyan e kathegoriába esnek még a munkások erkölcs-szellemi kiképeztetésére irányzott egyesületek, mint a mérsékletességi, önképző stb. egyesületek.

társulati hitelezők biztosítása az egyes tagok lehető csekély risicoja mellett elérve találhatik. Az osztrák-magyar monarchiában is, legalább a lajthántúli államterületen, egy e tárgyra vonatkozó kormányjavaslat készült, mely azonban a solidaris kötelezettség helyett az angol törvény szerint megszorított kezesség eszméjét látszik pártolni. *)

Jóllehet azonban a berlini stat. congressus az önszegélyzés statistikájával tüzetesen foglalkozott, a kittüzött kérdést korántsem oldotta meg, és a programkészítéskor táplált remények csak szerény mérvben valósultak, e tekintetben különösen mutatkozott a stat. congressusok már másutt említettem azon árnyoldala, hogy számos kérdés csak elodáztatik és a jövő congressusra bízatik, holott a minden következő congressuson felmerülni szokott új tárgyak özöne mellett az ilyformán örökségképen nyert feladványok rendszeren szönyegre sem kerülnek, vagy ha felvételnek is, többnyire csak futólag és igen felületesen intéztetnek el.

A berlini congressuson ez ügyben következő 5 határozat jött létre:

1. A congressus kívánatosnak jelenti ki, hogy az önszegélyzésen sarkalló, vagy azzal összefüggésben lévő mind azon intézmények és ténykörülmények felett adatok gyűjtessenek és közhasználatra bocsátassanak, melyek a munkásosztályok helyzetének javítására vonatkoznak, és hogy a legközelebbi congressus elé terjedelmesebb kimutatások terjesztessenek, mi végre egy külön bizottmány alkittatott azon kérdések megvitatására, melyek az önszegélyzési társulatok érdekében az egyes országokban elrendezendő enquête számára kívánatosak.

2. Czélszerűnek találja, hogy ne csak azon adatok gyűjtessenek, melyek tabellás átnézetbe sorozhatók, hanem hogy a táblázatok mellett még kérdő iven is alkalmaztassanak azon viszonyok megismertetésére, melyek táblás kimutatásokba fel nem vehetők.

3. Tekintettel arra, hogy az önszegélyzésre szánt egyesülések által új jogviszonyok keletkeznek, a congressus kívánatosnak találja megállapítását annak, hogy

a) milyen az önszegélyzési társulatoknak jogi állása az állam irányában?

*) V. ö. Der Regierungsentwurf eines Genossenschafts-Gesetzes für Oesterreich. (Oester. Oekonomist. 1869. évf. 2. és köv. szám.)

b) micsoda bíróság alá tartoznak az egyesület és tagjai közt támadt peres villongások ;

c) mennyi per indított meg és intéztetett el a társulat és tagjai közt.

4. Tekintve azt, hogy az önszegélyezés legszorosabban összefüggésben van a szegényügygyel, és annak terheit tetemesen megkönnyebítheti, a congressus kívánatosnak találja, hogy lehetőleg megközelítő tudomás szereztessék a felől, mennyiben kevesbült az önszegélyezés folytán a munkásosztály tagjainak közforrásokból való gyámolítása.

5) Végre azon fontosságnál fogva, melylyel a munkásosztályoknak saját lakással való ellátása bir, ez irányban is a statistikai adatoknak gyűjtése és közzététele felette kívánatosnak kijelentetett.

Egyuttal azon táblázatok és különféle kérdőpontokat tartalmazó ivek is megállapítottak, melyek szerint a congressus ez ügyet leghelyesebben véli felderíthetőnek, és melyek e következők :

I. Az előlegezési pénztárak és hitelegyesülések számára következő 18 rovatú táblázat szabott elő: 1) a társulat helye és neve; 2) a helység népessége; 3) alapítási éve; 4) jogi alakja; 5) tagjai száma az év végén; 6) az év folytán volt előlegezések és meghosszabbítások pénzüsszege váltók, kötvények és folyó számla alapján; 7) az előlegek maximuma és minimuma; 8) az előlegek és prolongatiók mennyisége; 9) a kamatláb és a provisiók összege az egész évre; 10) az üzleti bevétel kamat és provisio fejében, valamint egyéb forrásból; 11) kezelési költség; 12) a hitelezőknek fizetett kamat; 13) tiszta nyereség; 14) a tagoknak jutott osztalék százalékokban; 15) passivák az év végén: a) tagok követelése, b) az egyesülettől felvett kölcsönök állapotja, c) a takarékpénztári betételek sommája, d) a tartalékalap; 16) az activák az év végén a) pénztári maradvány pénzkészletben és értékpapirokban, b) az egyesületnek kiálló követelése, egyes magánosokból váltók, kötelezvények és folyó számla alapján, c) bankintézeteknél, d) egyéb társulatoknál kintlévő követelése, e) leltár; 17) veszteség az éven át; 18) észrevételek.

A kérdő iven következő tételek fordulnak elő: 1) jogi személy-e az egyesület; 2) mennyire rug a tagság átlagos tartama; 3) mily időközökre ad az egyesület előlegeket; 4) különböző kamatláb van-e a kölcsönökre nézve és milyen; 5) micsoda kamatláb van a takarékpénztári betételekre; 6) végre mennyi a szenvedett veszteségek maximuma és minimuma.

II. Ingó és ingatlan vagyon közös megszerzésére fennálló egyesülések számára következő 9 rovatú

táblázat szerkesztetett: 1) az egyesület neve és székhelye; 2) az alapítás éve; 3) tagjai száma az év végén; 4) üzleti tőke az év végén, jelesen a) a felvett kölcsönök állapota, b) az eltett tartalékok, c) tartozások az egylettől hitelben átvett árukért, d) a tagoknál kiálló tartozások hitelben átengedett árukért; 5) az egyleti hitelezőknek fizetett kamat; 6) kezelési költség; 7) veszteség; 8) tiszta nyereség és elosztásának módja; 9) észrevételek.

A kérdő iven következő négy kérdés formulázva találtatik: 1) mennyire rugnak a befizetett járulékok és kiszolgáltatót osztalékok; 2) mennyi az éven át tett vételek sommája, és az előbbi évből maradt készlet a vételár szerint, milyen az eladási ár; 3) mennyi az eladásból való bevétel és mennyi az átlagos emelése a szerzési árnak az eladási árhoz képest; 4) mennyi végre a maradt készlet a vételár és eladási érték szerint.

III. Közös termelésre irányzott társulatok részére következő 9 rovatú táblázati minta fogalmaztatott: 1) a társulat neve és székhelye; 2) az alapítás éve; 3) a tagok száma az év végén; 4) az üzleti tőke az év végén, jelesen: a) a tagoknak követelése a befizetett járulékok és esendő osztalékok iránt, b) a társulattól felvett kölcsönök állapota, c) tartalék, d) a társulati tartozások hitelben nyert árukért, e) a fennlévő áruk és egyéb tárgyak; 5) a hitelezőknek járó kamat; 6) kezelési költség; 7) veszteségek; 8) tiszta nyereség általán és eloszlása szerint; 9) észrevételek. A kérdő iv pedig következő 7 tételt foglal magában: 1) mennyi ideig maradnak a tagok átlag a társulásban; 2) mennyi a követelések maximuma és minimuma; 3) mennyi a beszerzések sommája; 4) mennyi az eladásból való bevétel; 5) mennyi a készletmaradék úgy a beszerzési ár mint az eladási érték szerint; 6) mennyi dolgoztatott fel a nyers anyagból a készítmények előállítására; mennyi fizetett munkabér fejében, mekkora a gyártmányok eladási ára, mennyi az eladásból való bevétel, és a fennmaradt készlet; 7) a veszteségek részletesebben megfajtyendők.

IV. Szellemitőke megszerzésére vagy gyarapítására lévő társulatok statistikáját illetőleg a congressus következő tartalmú kérdőpontoknak elészabását találta czélszerűnek:

A) a társulat keletkezésére nézve: 1) mi a társulatnak neve; 2) mikor és kitől alapított; 3) alapítása óta szakadatlanul működik-e, vagy volt-e félbeszakasztás, és pedig hány-

szor, mi okból, és mennyi időre, és volt-e az összekapcsolva a társulati vagyon csorbitásával.

B) A szervezést illetőleg: 1) jogi személy-e az egyesület, és bír-e állami előjogokkal; 2) vannak-e alapszabályai (azok egy példányban beküldendők); 3) hány és miféle tagokból áll (önálló ipartűzök, kereskedők, mesteremberek, legények, segédek, gyármunkások, tanoncok, nők, egyebek); 4) miféle jogokkal és kötelességekkel bírnak az egyes tagok; 5) áll-e a társulat csak munkaszerző, vagy munkakereső egyénekből, vagy vegyesen mindkettőből; 6) lehetnek-e tanoncok és nők is tagok; 7) milyen az egyes tagosztályok létszáma az év elején és végén; 8) van-e a társulatnak egy vagy több magasállású pártfogója, és hogy gyakorolják ezek a pártfogást; 9) áll-e az egyesület érintkezésben kilépett tagjaival, gondoskodik-e eddigi helyüket változtatató volt tagjai könnyebb alkalmazkodásáról, vagy mikép tanúsítja azok iránti érdekltségét.

C) A társulat célját és arra vezető eszközeit illetőleg: 1) gondoskodik-e tagjai kiképzéséről oktatás, szabályszerű összejövetelek és előadások, könyvtár felállítása, hírlapok járatása, könyvek és lapok kikölcsönzése útján; továbbá természet- vagy műtani tárgyak gyűjtése, tanulságos kirándulások, utazási ösztöndíjak kifizetése, nyelvyakorlatok, vagy munkák és folyóiratok kiadása által; 2) köttetnek-e össze ezen oktatási célokkal szórakozási és társadalmi célok, jelesen rendeztetnek-e el családi összejövetelek, hányszor, és vesznek-e azokban a családi tagok is részt, rendeztetnek-e el hangversenyek, tornászati ünnepek, és hányszor egy évben, vesz-e abban részt a társulati dalárda, van-e színháza az egyesületnek, szokott-e és hányszor előadásokat adni, szoktak-e karácsoni ajándékok a tagok és családjukhoz tartozók közt osztogatni; 3) foglalkodik-e az egyesület tagjai segélyezésével is, jelesen vannak-e keblében társulatok hittelezésre, nyersterményeknek nagybani vásárlására, tagjai készítményeinek eladására, vagy iparczikkek közös előállítására; hogy prosperálnak e társulatok és hány tagból állnak azok; szoktak-e és hányszor a tagok készítményeiből kiállítások rendeztetni és micsoda eredménnyel; adatnak-e utazási ösztöndíjak oly tagoknak, kik a társulat érdekében idegen piacok tanulmányozásával foglalkoznak; szoktak-e jutalomdíjak kifizetni, és minő sikerrel; új iparágak létrehozása szokott-e megjutalmaztatni és minő eredménnyel; van-e az egyesület keblében betegse-

gélyző, munkaképtelen gyámolító, özvegy- s árvanyugdijazó és temetkezési pénztár; 4) van-e az egyletnek saját háza, vagy bérelt helyiségekben létezik-e, mennyi a házbér, és megfelelnek-e a birt helyiségek a szükségletnek.

D) Az egylet igazgatását illetőleg: 1) van-e igazgatóság, miféle hatáskörrel, mennyi tagból áll az, és a tagok mennyi időre választvak; 2) létezik-e választmány, micsoda hatáskörrel, hány és mennyi időre választott taggal; 3) van-e közgyűlés és miféle jogkörrel, hányszor hivatik egybe egy évben; 4) a működő tanerők foglalnak-e el külön állást és minőt; 5) miféle hivatásuak a tanítással foglalkodók, hány köztük hivatászerű tanító, hány hittanár, nyelvbuvár, jogász, orvos, természetbuvár, műszaki egyén, iparos, kereskedő, művész, publicista és író, katonae gyén, köz- és magántisztviselő.

E) Az egylet fin áncz állása: 1) mennyi az activ vagy on (fekvőségek, leltári tárgyak, értékpapírok, jelzálogok stb.); 2) miképen van biztosítva a nem jogi személyt képző egyletnek fekvő birtoka; 3) mennyi a passiv állapot (tartozások, ovadékok stb.); 4) hogy kezeskedik a jogi személyiséggel nem bíró egylet passivái iránt; 5) mennyi az egyletnek évi bevétele (kamatokból, tagsági járulékok, tanpénzek, belépti díjak után stb.); 6) mennyi az évi kiadás (kamatokra, könyvekre, folyóiratokra, tanítói fizetésekre, butorok s beszerzésekre stb.); 7) hová fordítatik a felesleg; 8) végre, hogy fedeztetik a netaláni hiánylat.

Ebből kiténik, hogy a congressus elég behatóan foglalkodott ez ügygyel és elég terjedelmes a tervezett kérdőpontok hosszú sora, de az élet nem oly gyorsan követte a theoriát, még azon államokban sem, hol a társulatok eszméje már voltaképen meggyökerezett, mint péld. Angolhonban vagy Németországban; a felvetések e tekintetben még felette töredékesek; sőt még a legközelebbi stat. congressus, t. i. a florenczi korántsem folytatta ezen örökségképen reászállott feladvány megoldását azon hévvel, melylyel az a berlini congressuson kezdeményezve lön.

A florenczi congressus nem is annyira az önszegélyzéssel, mint a szegényügygyel egyáltalán és a közjótékonyssággal foglalkodott. Azon sajnos tapasztalásból indulván ki, hogy a köznyomor százfejtű hydraként voltaképen el nem nyomható, és pedig leginkább azért nem, mivel egyrésze a köztörekvés inkább arra van irányozva, hogy a nyomor enyhíttessék, nem pedig hogy annak eleje vétessék, másrészt mivel az inség és szegény-

ség eltávolítására irányzott intézkedések közt a kivánt összefüggés és egység még teljességgel hiányzik, miért ez utobbinak eszközölésére azon ohajtás fejeztetett ki, hogy minden államban az inségesek védelmére egy főbizottmány létesíttessék (General Comité de patronage des classes misérables), mely leghelyesebben a kegyes alapítványok képviselőiből lenne összeállítható és mely merőben erkölcsi befolyásán nyugvó tekintélyével hivatva lenne a köz- és magánjótékonyosság cselekvőségében összevágó s lehető egyforma rendet hozni, a nélkül, hogy a különféle kegyes alapítványokat eddigi hatáskörükben élvezett szabadságukban megszorítaná. E főbizottmány egyszersmind hivatva volna a szükségletek szerint felmerülő új intézményeket tanácsával istápolni és a fenlévő intézményekre nézve czélszerűeknek mutatkozó módosításokat és reformokat egyáltalán javaslatba hozni.

Ily sovány határozatban pontosul össze a florenzi congressusnak e fontos social kérdésre vonatkozott összes cselekvősége, jöllehet a congressus annak komolyságától áthatva azon reményt fejezte ki, hogy talán a legközelebbi congressusnak sikerülend magát a kérdést szerencsésen megfejteni, egyelőre csak azt kívánta, hogy a fennebb érintett ohajtása komoly tanulmányozás tárgyává váljék.

Nem csoda tehát, ha az önszegélyzés és annak érdekében tényleg működő társulatoknak jelen statistikája még mindenütt felette csonka és hézagos, még a német társulatok fáradhatlan ügyvédjének Schulze-Delitzsch-nek minden iparkodása mellett sem sikerült eddigelé némileg megnyugtató eredményekre jutni; így az 1866-ik évről szóló tudósításában a Németországban létező és előtte névszerint ismeretes 1433 társulat közül csak 596-ról sikerült neki üzleti kimutatásokat beszerezni; nem sokkal többre megy száma a társulatoknak, melyek számadásaikat beszolgáltatták 1867-ben sem, noha ez évben már 1707-re rugott a bejelentett társulatok összes létszáma, ugyanis a tényleg fennálló társulatok általános létszáma e következő:

	1866-ban	1867-ben
előlegezési és hiteltársulat van	1047	1195
nyersanyag-raktári és termelési	187	196
Consumegyesületek	199	316
együtt	1433	1707

De mennyire sikerült mindamellett Schulze-Delitzschnek. vas-
következetességével az egyes társulatokat üzleti kimutatásaik köz-
lésére indítani, következő párhuzamból kivehető; a zárszámadásokat
beadott előlegezési és hiteltársulatok száma volt:

	1859-ben	1866-ban	1867-ben
	80	532	570
a tagok száma	18676	193712	219358
az előlegek összege	6 mill. frt	127.5 m. frt	166 mill. frt o. é.
a saját alapok	0.4 „ „	9.5 „ „	11.3 „ „ „ „
hitelben vett pénzek	1.5 „ „	29.8 „ „	38.3 „ „ „ „

és fel lehet tenni, hogy az összes eféle németországi társulatok
az utolsó évben legalább 180 mill. frt előlegeket adtak jobbára
oly egyéneknek, kik előbb, a nélkül, hogy épen szegényebbek
lettek volna, semmiféle hitellel nem bírtak; de a többi társula-
tokról oly hiányosak még a Schulze-féle közlések is, hogy terjedel-
mük és gazdasági jelentőségük felől még hozzávető képet sem
nyújthatnak. *)

*) Az irodalom e téren legújabbán ritka termékenységet tanusít, csak az újabb ide vágó francia, német és angol szellemi termelényeket kívánjuk rövideden megérteni: Casimir Périer: Les sociétés de Coopération Paris 1864. Rozy: Etude sur les soc. coop. et leur constitution legale; Paris 1866; Reitlinger: Les soc. coop. en Allemagne et le projet de loi français. Paris 1867; Baret: L'association, sen emploi rationnel 1868.; Cava ré: Etude sur les soc. coop. Paris 1867; Pelletier: Du mouve-
ment cooperatif international Paris 1867; Tripier: Commentaire de la legislation particuliere aux sociétés à capital variable Paris 1867; Va-
vasseur: traité theor. et pratique des sociétés par actions Paris 1867; Le-
vasseur: Hist. des classe ouvrières en France depuis 1789. jusqu'à nos jours Pa-
ris 1867; W a g e n e r: Denkschrift über die wirthschaftl. Associationen und
socialen Coalitionen Neuschöf. 1867. 2-ik kiad. „Arbeiterfreund“ Zeitschr.
Br ä m e n 1867. 5-ik évf.; „Deutsche Arbeiterhalle“ herausg. von Eichelsdör-
fer. Mannheim 1866; Blätter für Genossenschaftswesen, herausg. von Schulze-
Delitzsch. Lipse 1867. 14-ik évf.; M a s c h e r: Das Gesetz, betreffend die pri-
vatrechtliche Stellung der Erwerbs- und Wirtschafts-genoss. Potsdam 1868;
R i c h t e r: Die Consumvereine, Berlin 1867; S c h u l z e - D e l i t z s c h: Vor-
schuss- und Creditvereine als Volksbanken. Lipse 1867; L u d l o w és
L l o y d: Progress of the Working Classes 1832—1867; N e i s o n observ.
on Odd. Fellow and friendly societies 14-ik kiadás 1867; P r a t t: Law re-
lating to friendly societies and industrial and provident societies 7-ik kiad.
1867; G i b b o n s: hardy the law of friendly societies England and Wales
1867. A legújabb német irodalmi termelény e téren az associatio mai aposto-

Franciaországban a szorosán vett cooperatív társulatok statistikája szintén még felette csonka, a „Coopération“ című folyóiratban, valamint annak szerkesztőségétől kiadatni szokott évkönyvben egyes kimutatások foglaltatnak ugyan, de azok korántsem kimerítők; így az 1868-ik évre szóló: „Almanac de la Coopération“-ban Franciaország részére Páris városán kívül 185 társulat, Páris városában pedig 54 termelésre és 12 fogyasztásra vonatkozó egyesület fel van véve. — Azonkívül 1866-ban volt Franciaországban 3631 jóváhagyott kölcsönös betegsegélyzőegylet 462000 résztvevő taggal, és feljogosított más ilyféle egylet 1657, összesen 233.000 taggal és együttesen 16 mill. frtnyi vagyonnal. Van továbbá elaggottak alapja (caisses de retraite) 1865-ben 36 mill. frt befizetéssel; az évenként kifizetendő szokott összeg pedig 4—5 mill. frt közt ingadozik.

Angolhonban végre az u. n. friendly vagy benefit society tekintélyes létszáma már a 30 ezeret és meghaladja, évenként 2—3000 új társulat keletkező, mások ellenben elenyészvén, a tagok száma 2—3 millióra rug, úgy hogy már minden 9-ik lakó valamelyik friendly társulat tagja; a tartaléktöke Gladstone által már 1864-ben 200 millió forintra, az évi segélyezés mintegy 20 mill. forintra becsültetett; például csak egy manchesteri efféle társulat 3.5 mill. frt jövedelem mellett 3 mill. frtot fordít évenként betegtagjai segélyezésére. Különösen kiemelendők az angolországi u. n. „benefit building society“, vagy építkezésre kelt takarékosági társulatok, melyeknek száma már ezerekre és évi bevételük 33—35 mill. frtra rúg. Ezen rendkívüli jótékonyoságu társulatok lényében áll, hogy a rendszeren 300 frtra szabott és 5—15 évi fel nem mondható részlet-befizetések folytán létrejött részvények útján keletkező alapból kölcsönök csak azon célra adatnak, hogy abból ház építések vagy földbirtok szereztessék, mely egyedüli biztosítékul szolgál a nyert kölcsönért, mely szintén 5—15 évi részletvisszafizetésekben lassankint akkép törlesztetik, hogy ezen idő lefolytával az illető a háznak vagy birtoknak teljes tulajdonosává válik, a különbség, mely a betett pénzek utáni kamat és a kölcsöntől fizetendő kamat közt létezik, az osztalék kihatására fordítatik úgy hogy a részvényesek tőkék után kamatot nyernek és

lától Schulze-Delitzsch-től való: Die Gesetzgebung über die privatrechtl. Stellung der Erwerbs- und Wirthschaftsgenossenschaften in Deutschland, England und Frankreich, mit besonderer Rücksicht auf die Haftpflicht bei commerciellen Gesellschaften. Berlin 1869.

még is oly egyének, kik soha sem tudtak volna házra vagy föld birtokra szert tenni, ahhoz könnyü szerrel és nem nagyobb kiadással jutnak, mint mennyit ez idő alatt lakbér fejében kellett volna fizetniök ; mily lendületet adnak ezen felette gyakorlati társulatok azonfelül a földhitelnek és az építési hajlamnak, mondanunk sem kell ; csoda tehát, ha Angolországban oly általános a kívánság saját házában lakhatni?

KSH Könyvtár

A biztosítási ügy statistikája.

Alig van üzleti ág, mely napjainkban oly óriási fejlődést nyert volna, mint a biztosítási ügy; egyrészt mivel az ipar- és kereskedelmi élet roppant fejlődésével új meg új iparágak és keresetnemek keletkeznek, melyek sajátlagos veszélyeztetés ellen különös oltalmat igényelnek, másrészt mivel a népesség sűrűségével, az üzleti élet kifejlésével, a közlekedés bámulatos gyorsításával, a természeti elemeknek iparos célokra mindnagyobb meghódításával, jelesen az általános iparosság terjedésével a veszélyek is úgy kül- mint belterjüleg mesés mérvben fokozódnak; napjainkban csakugyan tapasztalás szerint új meg új veszélyek keletkeznek, előbb nem ismert socialis bajok és veszélyek támadnak. Ehhez még azon körülmény is járul, hogy a veszélyek elleni biztosítás a termelési erőket hol megkímélvén, hol erősítvén, hol végre, ha csapások által elpusztítottak, azokat visszaállítván, az egész biztosítási ügy a termelésre serkentőleg hat ki s ezáltal nagy nemzetgazdasági fontosságot nyer, mely vizsont megint magának a biztosítási ügynek nem csekély lendületet kölcsönöz, főleg miután a biztosítási jótéteménynek felismerése is azon mérvben szokott elterjedni a nép minden rétegeiben, a mint maga a biztosítási üzlet tovább és tovább terjed, annak pedig mindnagyobb körökre való kiterjedésében leginkább rejlik a biztosító intézeteknek életrevalósága és fennállási lehetősége.

A biztosításnak egész logikája t. i. azon törekvésen sarkalván, hogy a veszteségek és kockázatok minél több részesek közt felosztatván, az egyesekre elviselhetlen terhek több vállakra fektetve nem csak elviselhetőkké, hanem alig érezhetőkké váljanak, természetes, hogy ezen teherkönnyebbülés annál sikeresebben, annál hamarabb érhető el, minél tágasabb körben mozog a biztosítás; a részesek nagyobb száma tehát valamint a teherviselést megkönnyíti, úgy a részesülési arányt is mérsékli, mi megint másokra buzdítólag hat a

biztosításnak felkarolására olyformán, hogy az, a mi ez ügynek lendületet ad, maga megint annak fejlődéséből új lendületet vesz.

De hogy így a biztosítástígy önönmagában lelhesse gyarapodása és felvirulása forrását, kell hogy statist. alapokon nyugodjék, szükséges tehát egyrészt azon állást tisztába hozni, melyben a statistika tudomány jelenkezik szemközt a biztosítási ügygyel, másrészt megvizsgálni, hogy a tudomány és a gyakorlati élet jelesen a biztosítást szorgalmazó közönség és annak érdekeit támogató államfőhatalom miféle igényeket támaszthatnak a biztosító intézetek irányában merőben statistikai szempontból.

A statistikának a biztosítási ügyhez való viszonylata behatóban csak a berlini statist. congressuson került szőnyegre, min épen nem csodálkozhatni, miután a biztosítás egyes ágai annyira egymástól eltérők, annyira heterogen természetűek, hogy az egyetemleges biztosítási ügy egész totalitásában még más tekintetben sem igen jött eddigelé összefoglaló tárgyalás alá; így sem a nemzetgazdasági tudomány, sem a magán vagy közjogi törvényhozás terén eddig nem tárgyaltott egyetemleges, concret fogalom gyanánt, sőt egybefoglalólag csakis azon főelvek állapíthatók meg, melyek egyaránt minden biztosítási nemre vonatkoznak. Miért a statistika is egész a berlini congressusig csak töredékesen és egyoldalulag vonta azt vizsgálódásai körébe, mint például az már a párisi statist. congressuson történt, de a berlinin annál alaposabban lön tárgyalva, ebben is Engel genialis felfogásával biztos utat törvén; az általa készített programmban a statistikának a biztosítás szolgalatában való feladványa helyesebben lön megfejtve, mint ez addig bár hol és bár ki által történt, miért az abban foglalt eszmejárást bevezetőleg annál inkább követhetjük, minthogy a berlini congressus is ez ösvényen haladva alkotta az e tárgyra vonatkozó határozatait.

Hogy a biztosítás bármely ága megnyugtató alapon induljon, a fenyegetődző veszélyek és bajoknak szabályszerűsége és koronkénti bekövetkezése iránt statistika útján szerzendő némi tájékozás mulhatlanul szükséges. Irányadó támpontok megszerzésére azonban mindennek előtte a veszélyek és esélyek természete, azoknak legközelebbi oka és forrása, a bekövetkezés módja és ideje veendőek tekintetbe.

Veszélyek eredhetnek vagy a természet elemei, vagy társadalmi és politikai válságokból; az előbbieket hol a vagyont érik, mint tűz-, viz-, tengeri károk, jégverés, marha- vagy erdő-pusztítás, ragály és ártalmas férgek által, vagy egyéb mező-

gazdasági károk, mint: növénykórságok, sáskaseregek, áradások stb. folytán; hol a személyt érik, betegség, testi sértések, balesetek folytán, vasutakon, hajókon, bányákban, építkezéseknél stb., munkaképtelenség, elgyengülés és a halál. Ezen a természettől eredhető károk elleni biztosítás, mint már régebben kifejtett üzlet, jóval tökéletesebb, de egyszersmind jóval egyszerűbb, kevesebb külön ágakra szakadózó, mint a társadalmi viszonyokból keletkező károk elleni biztosítás, mely mindig új és új nemeket juttat színre, úgy hogy e téren tág mezeje nyílik az ipartüzleti leleményességnek; az eddig ismeretes ágak körülbelül következők: a) megkárosodások ellen, melyek meg gondolatlanság vagy ügyetlenségből származnak (tüvegfiókok, tükrök és kirakati tüvegablák biztosítása, hintók összekocczanása ellen stb.); b) megkárosodások ellen, melyek a társadalmi élet különféle köreiből, jelesen az üzleti és kereskedelmi világban, hol könnyelműségből, hol gonosz szándékból mint különféle csalások, sikkasztás és tolvajlásokból erednek (az u. n. kezességi biztosítás „protection of trade“, „sûreté de commerce“); c) hitel hiányából vagy azzal való visszaélésből eredhető megkárosítások ellen (a jelzálogos és mobilár-biztosítások, kótyavetés és végrehajtásból eredő megrövidítések ellen, kamat és tőkebiztosítás); d) iparpangás vagy munkamegakadás miatti keresethiányból keletkező veszélyek ellen (segélyző pénztárak stb.); e) katonakötelezettség szülte keresetfenakadások esetére (assurances contre l'enrôlement, u. n. kiváltási pénztárak, a hol még az általános fegyverkötelezettség elve nincsen befogadva, és a helyettesítés divlik); f) keresetfenakadás ellen, mely politikai tisztai funkciók kényszerű elvállalása folytán áll be (eskütteket kármentesítő pénztárak stb.); melyeknek sora azonban még korán sincsen befejezve, mindennemű újabb társadalmi szükségletekkel új meg új biztosítási igények támadhatnak.

Egyik ép oly természetes mint mulhatlan szükséges sarkelve minden biztosításnak, hogy a baleset ne legyen közvetlenül a biztosított által saját vétkéből vagy épen gonosz szándékából okoztatva, különben az önvétkezettnek még jutalom járna, mi nem csak eszélytelen, de még erkölcstelen is lenne. A biztosításnak tehát mindenkor egyik hallgatag feltétele, hogy a kár ne legyen a biztosított egyén által mintegy előidézte, minél nehezebb ennélfogva az egyes kárnemeknél a megkárosítottnak személyes hozzájárulását, positív, vagy mulasztásoknál fogva negatív közreműködését constatálni, annál nagyobb kockázattal jár az efféle megkárosodások elleni biztosítás, mint jelesen morbillitás ellen, vagy egyáltalán a marhabiztosítás

A mód is, melyszerint a balesetek és azokból eredő károk jelenkeznek, különös figyelmet igényel, ha azok rendszerint tömegesen állanak be, mint péld. árvíz, földrengés, marhavész, ártalmas fűgék pusztításai vagy általános kereskedelmi válságok és iparrázkodások szülte keresetlenség folytán stb., jóval súlyosabb a biztosítónak helyzete, sőt miután a biztosításnak lényge kiválóan a káresetek helyes felosztásának eszméjén nyugszik, tömegkároknál a káresetek helyes felosztásának eszméjén nyugszik, tömegkároknál a biztosítás csak akkor lehetséges, ha oly nagy vidéken vagy oly különböző alkatelemű tényezők körére terjed ki, hogy a tömeg-károk is az egész biztosított vidékhez képest még mindig egyedkárok gyanánt jelentkeznek. A biztosítási mesterség nagy titka tulajdonkép csak is a kárveszélyeknek megfelelő helyi elosztásában és az egyes kockázatok maximumának szakértő korlátozásában keresendő, minden intézetről vagy társulatról, mely e titkot helyesen megfejti, méltán mondható, hogy omne tulit punctum.

Nem csekély fontossággal bír különösen statistikai tekintetben az időtáj is, melyben a káreset bekövetkezik; némely biztosítási ágaknál például az bizonyos, hogy a fenyegetődző veszély be fog állani, csak az bizonytalan, hogy mikor, teszem a halálra való biztosításnál, másoknál ellenben mindkét körülmény bizonytalan, az, t. i. vajjon fog-e egyáltalán, és az is, hogy mikor fog beállni a veszély; természetesen, hogy az előbbieknél jóval könnyebb a statistikai alapnak előteremtése, mivel itt csak egy bizonytalan tényezővel kell számolni, míg az utóbbiaknál, hol mindkét tényező ismeretlen mennyiség, jóval nehezebb, legtöbb esetben teljes lehetetlen csak némileg is megnyugtató alapról gondoskodni, ezek jobbára sorsszerti jelleggel bírnak; sorsuk többet-kevesebbet a vak esettől, nagyobb-kisebb szerencsétől függvén, noha itt is a tapasztalás és a tudomány fejlődése lassan-lassan oly támpontokat nyújthatnak, melyek szerint némileg eligazodhatni, mint péld. a tengeri károk elleni biztosításnál, hol a tengeri vészeknek mindjobban felismert törvényszerűsége már igen kecsgetető fényt áraszt az elvállalt kockázatok valószínűségére. Természetes, hogy oly biztosítási ágak, melyeknél mindkét körülmény ismeretes, t. i. az is, vajjon fog-e a veszély bekövetkezni, valamint az is, hogy mikor fog az beállni, tulajdonképen nem is bírnak biztosítás természetével, mint péld. járadék-biztosítások, hol a befizetések nem vesznek kárba (nem à fond perdu), mert ez nem egyéb takarékpénztárnál; vagy az u. n. tontinák, ezek inkább nemét képzik a lotto-játéknak, hol nincs is biztosító, hanem csak banktartó.

A tapasztalás tanusítja, hogy azon biztosítási ágak legkevésbé gyakorlatiaknak bizonyulnak be, melyek minden statistikai alap nélkül szükszükölködnek, azok jobbára vaktában tapogató, felhőkbe állított merő kísérletek, melyek a szerint felvirulnak, tengődnek vagy végképen elenyésznek, a mint a sors nekik kedvez, vagy hátt fordít, holott némi statistikai alap mellett létezik teljesen biztosítva lenne. A statistikának ennél fogva feladatul jutott efféle alapokat szerezni, és pedig a veszélyek nagysága, száma és periodicitása iránt gyűjtött tapasztalati adatok fonalán; pedig e tekintetben még felette kevés történt; így a halálozási sorrend ugyan elég megbízhatólag van kiszámítva, de péld. a morbiditás és a keresetlenség eseteiről még vajmi keveset tudunk; a baromelhullás, a mező- és erdőgazdászati számos pusztításai törvényszerűségéről alig tudunk valamit, és még kevesebbet tudunk a társadalmi és morál okokból bekövetkezni szokott megkárosodások szabályosságáról.

Pedig nem pusztán anyagi érdekek készítetik a statistikát az emberek lételet fenyegető veszélyek kikutatására, hanem ethikai indokok is. Valamint a tűzoltó-rendszer egyenlépést fejlődött a tűzkár elleni biztosítással, vagy a hajótörést gátló és mentő eszközök lépést tartva a tengerszállítmányi biztosítással mind nagyobb tökélyre emelkedtek, *) mindkettőnél a biztosítók magánérdeke sze rencsésen falálkozván a vésznek akadályoztatására vagy csak elnyomására irányzott köztörekvéssel, úgy minden egyéb biztosítási nemnél, névszerint a csalásokból, lopásokból, hitellel való visszaélések és egyéb gaz cselekvényekből eredhető károk ellen biztosítók saját

*) Mily üdvösen hat ki a tengeri károk elleni biztosítás nem csupán a javak és áruknak, hanem ezeknél jóval becsesebb emberi élet megmentésére, legjobban tűnik ki az angol tengeri mentőtűgynek legújabb fejlődéséből, így 1868-ban egész N.-Britanniában 222 mentő sajka e humanitarius célra állt rendelkezésre és míg 1855—63-ig az angol parthelyeken és azok szomszédságában összesen 26642 egyén mentetett meg vagyis átlag évenként 2960, és átmérőleg évenként 697 ember a tengerbe fuladt, a reá következő években és pedig:

	megmentve lón	tengerbe fuladt
1864-ben	3619	516
1865-ben	4162	698
1866-ban	4936	896
1867-ben	5845	1333

tehát rendszeren minden évben ötször annyi mentetik meg, mint a mennyi a tengerbe fulad, és a megmentett személyek száma 1867-ben épen megegyezik annyira rugott, mint az 1855—63-ki időköznek átlaga! — V. ö. Bremer Handelsblatt 1869-ik évfolyamát.

érdeükénél fogva nem keveset teendnek a szándokolt sértések gátlására vagy legalább az elkövetett megsértések okozóinak biztos kinyomozására, holott a vétkesnek azon meggyőződése, hogy nem élvezheti bűnös cselekvényének gyümölcsét, a leghatályosabb rugó, a reá nézve amugy is meddő büntény abbahagyására; a biztosító társulatok ennél fogva a közbátorlét megszilárdítására és közvetve a közérkölciség megvédésére szerenesésen közreműködnek, miért már ezen ethikai szempontból is a statistikának kötelessége a szükséges alap megszerzése folytán lehetővé tenni, hogy a biztosítási ügy a legkülönbözőbb irányban biztosan és azért üdvteljesen kifejlődhessék.

Valamint azonban a biztosítási ügy méltán támaszt igényeket a statistika tudomány irányában, ugy viszont a tudomány és az élet, névszerint a közigazgatás a biztosító intézetektől teljes jogosultsággal elvárja, hogy az üzleti körükben különben is felhalmozandó becses statistikai adatokat közkinccsé tegyék; így nem közönbős a kormány előtt, hogy hányadrésze a vagyonnak biztosítva van, mennyire rugnak az évi tűz- és egyéb károk, mi volt oka az égéseknek stb., mert ez mind legislativ czélokra felhasználható, mint péld. azon észletet, hogy a czukor-gyárakban legtöbb égésnek oka a szénnek felélesztése üdörös rendészeti szabályok létrehozására vezethet; továbbá a biztosító-intézetek az emberek életét, egészségét és anyagi javait fenyegető veszélyekkel foglalkodván, sok tanulságos anyaggal kedveskedhetnek ugyane czélra magagondoskodását is irányzó államhatalomnak; miért az ebbe vágó és az egyes biztosító-társulatok által különben is gyűjtetni szokott adatok, mint közérdektiek, a kormány részéről méltán bekövetelhetők, szintügy a kormány mindazon kimutatásokat követelheti, melyekből magának kellő meggyőződést szerezhet aziránt, vajjon a nagy közönség érdekei csakugyan mindenfelé kellőleg biztosítvák-e; csak a kellő mérték tartassék meg, nehogy felesleges kormánybeli beavatkozás által az egyes társulatok és intézetek akár üzletük akadálytalan folyamában, vagy épen saját érdekükben magukat valamikép megtámadottaknak ne érezzék.

Azon kettős igény szerint, mely egyrészt a biztosítási ügy részéről a statistika iránt, másfelől a statistika részéről az egyes biztosító-intézetek iránt támasztható, a berlini congressusnak határozatai is kétfelé szakadnak, és pedig némely az összes biztosítási ügyre vonatkozó általános határozatokon kívül, a főágak mindegyikére nézve akkép keltek a határozatok, hogy kimondatott, mi mutatkozik kívánatosnak, hogy a statistika részéről teljesíttessék az egyes biz-

tositási ágak érdekében, és viszont mi váratik emezek részéről a statistika érdekében.

Az általános minden biztosítási nemre egyaránt kiterjedő határozatok e következők:

1) Tekintve azt, hogy a biztosítási ügy teljes kifejlődésére a statistika segélyét tekintélyes mérvben igényli, és nagy fontosságához képest méltó is arra, hogy minden telhetőképen istápoltsák, a congressus kívánatosnak kijelenti, hogy a statistikai felvételeknél a biztosítási ügy igényletei kellő tekintetbe vétessenek, névszerint ajánlja azon adatoknak szabályszerű felvevését, melyeket az egyes biztosítási ágak szükségelnek, a mennyiben azoknak megszerzése a congressus által lehetönek felismertett.

2) Tekintve azt, hogy a biztosító-intézetek különösen képesek saját üzletkörükben felmerülő statistikai adatok közlésére, és hogy ezen statistikai anyag gyűjtése, összeállítása és közlése lényeges szolgálatot tehet oly fontos kérdések megfejtésére, melyeknek megoldása nem csak a tudomány és közigazgatásnak, hanem magának a biztosítási ügynek saját érdekében lenne, a congressus ezen anyag gyűjtését ajánlja, azonban minden kényszernek kizárásával. Mint általános a biztosítási ügy bármely ága iránt a tudomány és közigazgatás nevében támasztható igények a congressus által következők jelöltettek ki: a biztosító-intézet jellege, tőkeereje, üzlet nevei és ágai, üzletköre és terjedelme helyrajzi meg pénzforgalmi tekintetben, végre az intézet vagy társulatnak jövedelmezősége.

3) A congressus kijelenti, hogy a statistikai anyag gyűjtésére, összeállítására és értékesítésére a biztosítás műszaki részében, valamint a matematikáon jártas egyének közreműködését szükségesnek találja.

Az egyes biztosítási ágakra vonatkozó külön határozatok pedig e következők:

A) Az életbiztosítást illetőleg.

I. A statistika irányában, hogy az életbiztosító-intézetek feladatuknak megfelellessenek, szükséges: a) hogy legalább minden ötödik évben a lakosság felvétsék, és létszámuk az egyes községek, járások, kerületek és tartományok szerint közzététessék, különös tekintettel az életkorra (még pedig a születési év, illetőleg két éven aluli gyermekeknél a születési hónap kitételével) és a nemi különbségre; b) hogy minden év végén és pedig szintén községek, járások, kerületek és tartományokként kimutattassék, mennyi járult

az év folyamában a népességhez az élve szülöttek által és pedig nem szerint elkülönítve, meg a bevándorlás folytán nem és életkor szerint, valamint mennyivel fogyott meg a népesség egyrészt halálozás folytán a kor, nem és halál-ok külön megemlékezésével, másrészt kivándorlás következtében a kivándoroltak megkülönböztetve kor és nem szerint; szükséges továbbá időszakilag kimutatni a kamatláb magasságát és mozgalmait a különféle pénzkölcsönzési üzleteknél, jelesen a jelzálogi, lombard, és váltó-kölcsönöknél; nem különben a congressus még szükségesnek tartja, hogy a lakók polgári állapota, kereset és foglalkozása, meg munkaképtelensége iránt is koronkint kimutatások közzététessenek, tekintettel különösen az invaliditás okára, fokára és hatására.

II. A z életbiztosító intézetek irányában következő követelmények találtattak támaszthatóknak: legalább minden 5-ik évben kimutatása a biztosítást eszközöltt egyének létszámának, tekintettel azoknak korára és nemére, továbbá a meghalálozottaknak, és pedig nem, életkor és a kimulás oka szerint, valamint az egyéb okból kilépett személyek létszámának. Jelesen a betegeskedés esetére biztosítást nyújtó intézetektől még kívánatik kimutatása annak, hogy évenként hány és miféle nemű és korú egyén került orvosi gyógykezelés alá, minemű betegségben, meddig tartott a betegeskedés, micsoda hónapokban, és milyen volt a betegségnek kimenete. Azon intézetektől pedig, melyek balesetek ellen biztosítanak, elváratik, hogy koronkint kimutassák, hogy hány biztosított egyént ért és miféle baleset s mi volt a szerencsétlenségnek következménye; hány személy lett munkaképtelenné, meddig tartott az invaliditás, és mi volt annak oka, mindenütt megkülönböztetéssel az életkor és nem szerint. Ezen kivül koronkint kimutatandó, hogy mennyire rugott a kamatláb, milyen volt a biztosított egyének polgári állapotja, foglalkozás és keresete, és milyen volt a halandósági és betegeskedési arány azon egyének közt, kik nem normalis életviszonyaiknál fogva csak magasabb díj-illetmény mellett nyertek biztosítást, kitételével annak, hogy miben állott az abnormitás, péld. bizonyos kór-hajlam, veszélyes foglalkozás (hadí vagy tengeri szolgálat), egészségtelen vidéken vagy vészthozó égalji viszonyok alatti tartózkodás stb.

Évenként kimutatandó: hogy az életbiztosítás különböző ágaiban hány személy, mennyi tőke és járadék volt biztosítva az év elején, hány járult hozzá az év folytában és hány esett ki halál, visszavétel folytán, vagy a biztosítási idő lejártával, vagy

egyéb oknál fogva, végre mennyi maradt az év végén, és hogy oszlik meg az a biztosított egyének egyes korosztályai közt; továbbá az évi bevétel kiteendő, névszerint a régiebb és újonnan kötött biztosítás utáni díjak külön külön, a tőkebetételek, kamatok és egyéb forrásbeli jövedelem; az évi kiadások kimutatásában tüzetesen felveendő: a) az év kezdetén függőben volt kockázatok, valamint annak lefolyta alatt bekövetkezett halálesetekben fizetett összegek; b) a kifizetett életjáradékok; c) a viszonzbiztosítási díjösszegek; d) a visszavásárlott ígervényekre volt kiadások; e) az ügynökök, közvetítők és alkuszok fizetésére; f) kezelési költség; g) egyéb czélokra volt kiadások. Szintügy évenként a mérleg kimutatandó, vagyis az activ és passiv állapot a törzsvagyon, a nyereségi, díj- és káreseti tartalék külön külön kitételével, és az üzletből maradt tiszta haszon annak hováfordításával, vagy az eredt veszteség annak mikénti fedezésével. Természetes, hogy a kimutatásokból ki kell tűnnie, az illető intézetnek székhelye, fennállásának ideje, a biztosítási üzletnek egyes nemei és az intézetnek jogi természete, vajjon t. i. kölcsönös biztosító intézet, részvénytársulat, vagy magán vállalatok-e, és a részvénytársulatoknál mennyi részvény bocsátott ki és mi lett arra befizetve. Noha pedig az életjáradékot biztosító tontinaféle intézetek nem annyira függenek az emberi életfolyamra fektetett számmutételektől, a mennyiben azonban mint tőkefogyasztás vagy kölcsönös biztosításra irányzott intézetek szintén járadéki kiszámításokra utalvák, és úgy mint a biztosító intézetek becses stat. anyag birtokában vannak, a congressus azokat illetőleg kevés különbséggel csaknem ugyanazon igényeket találja támaszthatóknak, melyek az életbiztosítás érdekében az eddig mondottak szerint érvényesíthetők.

B) *A tűzkár elleni biztosítást illetőleg.*

A statistikától a tűzkár elleni biztosítás érdekében követelhető lehető tökéletes kimutatása azon tárgyaknak, jelesen az épületeknek, melyek tűz, villámlecsapás, gőzrobbanás vagy légszesz általi megkárosodásoknak vannak kitéve; a kötött biztosításoknak terjedelme és ennélfogva a nem biztosított fekvőségeknek tér- és mennyisége; az előfordult tűzkárok oka és keletkezése, miből azon intézkedések következtethetők, melyek a tűz-veszélyesség kevesbitésére és hasonlóak elhárítására szükségességeknek mutatkoznak; továbbá a tűzoltó eszközök állapota va-

valamint az égalji és időjáráti viszonyok is koronkint kimutatandók.

Az intézetek részéről pedig legalább is kívántatik, hogy évenkint mutassák ki: a) hány új biztosítási kötés jött létre azon év folyamában; b) mennyi esik az év végén fenmaradó biztosított összegből az egyes tartományokra; c) hány káreset fordult elő és pedig külön megemlítésével annak, hogy azok közül hány volt oly tüzkár, mely a biztosított tárgyon ütött ki, hány pedig elterjedés folytán, továbbá a kárpótlás hánynál haladta meg a biztosított összegnek egy negyedrészt, hánynál maradt azon alul, és hány esetben adatott kárpótlás a veszély elhárítása végett tett rombolások vagy kiüresítésekért; d) legkívánatosabb, hogy a volt égések okai részletesebben kimutattassanak, vajjon szántsándékos felgyújtás, vagy vétkes mulasztásból, hanyagságból, merőben esély folytán támadt-e a tüzkár, gőzerőművek szétpattanása, gyufákkal gondatlan bánás, vagy egyéb oknál fogva ütött-e ki és hány esetben nem volt kipuhatható az égésnek közvetlen oka.

C) *A szállítványok biztosítását illetőleg.*

Czélszerűnek felismertetvén, hogy a hajózással foglalkodó államok részéről tengerészetük statistikája évenkint és pedig összehangzó, egyforma s azért összehasonlítható modorban összeállítások, a congressus e célra a stetini tengerkárok ellen biztosító intézet által eddig használt mintákat közelfogadás végett általán ajánlja. E mintázatban előforduló rovatok: A) A hajólajstromok következő alhasábokkal: a) gőzhajók (tengeren és folyóvizeken járók) a hajó és kapitánya nevével, valamint a járművek leírásával, t. i. tonna térfogata, építésének módja és ideje, a gőzerőmű és katlan löereje és gyártásának ideje, a levelező révésznek neve és lakása; b) vitorlahajók, azoknak neve, kapitányuk neve, tonnatér-képességük, építésük helye és ideje, a levelező révésznek és lakhelyének megemlítésével. B) A tengerészet alapota: a) a rév- és kikötőhelyek, b) a hajók létszáma és tonnatérsége az év elején; c) az év folytán ujjáépítés, vétel vagy átalakítás folytán hozzájárult hajók, létszám és tonnatér szerint; d) az év alatt tengeri károk, eladás vagy átalakítás folytán veszendőbe ment, e) végre az év végén megmaradt hajók létszáma és teriméje, és pedig a vitorlahajóknál a nagy tengeri és parthajózásra szánt járműveknek, a gőzösöknél a tengereken és folyóvizeken járók megkülönböztetésével. C) A balesetek statistikája: a) a balesetnek megjelölése vagyis a tönkremenésnek vagy meg-

károsodásnak títzetesebb jellemzése, t. i. alámerülés s süllyedés, jégzajlás, összettközés, szélvész, égés vagy szétpattanás, zátonyra való jutás, parthoz ütődés s másféle esemény folytán szenvedett tengeri kárnak minősítése és a járműnek jelzése, vajjon t. i. hány nagy-tenger- vagy parthajózási vitorlahajó, hány gőzös stb.; b) a bal-esetnek színhelye (a keleti vagy balti, északi, fekete, földközi tenger, atlanti oceán stb.); c) a történt szerencsétlenség időszaka, és pedig egyes hónapok szerint januárhótól kezdve december végéig.

A biztosító intézetek részéről kívánható, hogy a bevételeket, kiadásokat és a nyereséget évenként olyformán kimutassák, miszerint a díjtartalék és az egy évben befizetett díjak, valamint a váltóleszámítolás és tőkekamat után végre egyéb források utáni bevétel, nem különben a kiadásoknál a viszontbiztosítási díjakra, a visszafizetésekre, provisiókra és az előfordult károkra volt kiadás külön akkép tüntetessék fel, hogy a tengeri és folyóvizeken hajózásnál előfordult károk és azok térítésére a viszontbiztosítási járulék levonásával fordított összegek külön külön vétessenek fel; tekintettel természetesen arra, vajjon a biztosítás az egész évre vagy csak bizonyos időszakra, vagy épen csak egyes szállítmányra vonatkozott, valamint kellő tekintettel azon kockázatra is, melyeknek ideje még le nem járván, függőben maradnak és tartalékba sorolandók. *)

D) A jégverés elleni biztosítást illetőleg.

A congressus úgy vélekedik, hogy a jégverés elleni biztosításra nézve felette érdekes és hasznos lenne: a) földtermények értékének kipuhatólása mindazon térek után, melyek eke- vagy kapamivelés alá vonatvák; b) az évenként valamely országban előforduló jégve-

*) A folyóvizeken és szárazon való szállítmányok biztosítását a berlini congressus egészen figyelmen kívül hagyta, és méltán egyrészt, minthogy ezen üzletág kevésbé bír international jelleggel, másrészt mivel az egyetemleges vagy tömeges szállítmánybiztosítás mindinkább divatba jöven, a biztosítók csak azon specialis szállítmányok részletei iránt nyerne biztos tudomást, melyek történetesen kárt vallottak, tehát a biztosító intézetek maguk az egész biztosítási tömegnek csak némely töredékei felől lennének képesek biztos adatokkal kedveskedhetni. Mihez még azon szem elől nem téveszhető körülmény járúl, hogy a tengelyen való szállítások mindinkább ritkulván, és azoknak biztosítása kevésbé a biztosító intézeteknél mint az egyes szállítók s u. n. spediteureknél szorgalmaztatván, a vasuti szállítmányokért pedig többnyire vaspályai társulatok vállalyán el a kezességet, a szorosabb értelemben vett biztosító intézetek nincsenek is azon helyzetben, hogy ebbe vágó jelentékenyebb adatokat szolgáltatathatnának.

réseknék szabályszerű kimutatása, megemlítésével az időnek, melyben, és a községeknek, melyeknek határa a jég által elveretett. Az intézetek részéről pedig évenként kimutathatónak tartja, hogy mennyire rugott a biztosítási somma azon évben és pedig az egyes tartományok szerint külön külön és mennyi jégkáreset adta magát elő azon évben, a mely után kárpótlás fizettetett, megemlítésével a napnak, melyen a jégverés előfordult, és megnevezésével a községeknek, melyeknek kártérítés járt.

E) *A barombiztosítást illetőleg.*

A congressus szükségesnek találja, hogy a statistika a barombiztosításnak következő kérdéseire feleletet adjon:

1) mennyi az egyes lehetőleg csekély kiterjedésű közigazgatási vidékeken a barom-állomány, jelesen hány darab ló, szarvasmarha, sertés, birka és kecske létezik ama területen; 2) mennyi darab fordítatik fajonként egyes határozott czélokra; 3) mennyi találtatik azok közül síkon, mennyi városokban, és az előbbiek közül mennyi nagybirtokon, mennyi paraszt- vagy kisbirtokon; 4) milyen az egyes barom-nemeknek évi halandósága, a darab öszletszámához mért arányszázalék szerint *); 5) miféle ragályok jelenkeznek évenként minden egyes közigazgatási területen, és mennyi esik azoknak martalékul, tekintve az egyes barom-nemeket és koronkénti létszámukat. Ezenkívül még igen kívánatosnak tartja a congressus, ha minden egyes baromnemnél a létszám korosztályonként akként tüntetnének föl, hogy az egy évnél fiatalabb marha, az egy egész három évesek, és így tovább minden három-három év-különségnél az egyes korosztályok külön-külön vétetnének számba.

*) Az egyes baromnemeknél rendesen észlelhető halandósági viszonyok biztos kipuhatólása a legilletékesebb statistikusok és baromtenyésztők, vagy mezei gazdák véleménye szerint ha nem teljesen lehetetlen, legalább felette nehéz, miután ez feltételezi, hogy minden levágott vagy elhullott baromdarab pontos feljegyzés alá kerüljön; de azért még sem tartjuk azt lehetetlennek, főleg kisebb területű vidékeken, kivált ha mind a gazdasági kamarák és egyesületek, mind a fennlévő biztosító intézetek vállvetve e czélra közreműködnek; igaz, hogy ahhoz még azonkívül a baromtartó gazdák készséges hozzájárulása, továbbá évek során át és pedig ragálymentes vidéken folyt észlelések hosszú sora szükséges, de ez mind nem esik még a lehetőség körén kívül, és nekünk kivált oda kellene törekednünk, efféle gyakorlati észlelések segélyével előteremtteni az alapot, melyen a nálunk annyira szükséges barombiztosítás ügye szerencsésen megindulhatna, hic Rhodus, hic salta!

A mi a biztosító-intézetek részéről a statistika érdekében követelhető lenne, a congressus nézete szerint, következőkre szorítkozik : évenként kimutatandó az egyes baromnemek szerinti darabszám, mely már az előbbi évek után mint biztosított fenmaradt, és mely azon évben mint új biztosított hozzájárult, valamint hány darab veszett el ama évben akár elhullás, akár levágás vagy lebunkózás folytán, és pedig szintén különös tekintettel az elveszettek korára és az elesés okára, jelesen tekintettel a valamely járványos ragály folytán elpusztultakra. Miután pedig a barom-biztosítás azon egyik ága a biztosításnak, melynek felvirulása, miután a biztosítást vevőnek saját vétkes hozzájárulása igen nehezen megállapítható, legkétesebb, igen kívánatos, hogy a működő efféle biztosító-intézeteknek szervezete ismeretes legyen: a congressus szükségesnek tartja, hogy kimutattassék, vajjon üzletköre korlátolva van-e, vagy korlátlan-e, vajjon kölcsönös biztosítás-e vagy részvény-társulat-e, miféle tárgyakra terjed ki, tekintve a barom-állomány egyes nemeit és a kimulás egyes okait, mert e tekintetben különösen érdekes, vajjon a biztosítás kiterjed-e bármintű ragály, jelesen a marhavész eseteire is; végre meddig terjed az elvállalt kezesség, vajjon a kármentesítés adatik-e a biztosított összeg egész erejéig, vagy a becsérték csak bizonyos hányadáig, és ez utóbbi esetben talán nagyon is tanulságos lenne, ha mindjárt a congressus nem találta is szükségesnek, azt különösen hangsúlyoztatni, vagy csak megérinteni, az intézetek saját szervezéséből megtudni, hogy az egyes intézetek miképen járnak el a becsérték megállapításánál, az érdekeltnek vétkes mulasztásai kipuhatólásánál, a még értékesítendő részek becsárának a kárösszegeből való levonásánál, és egyáltalán a társulatnak úgy, mint a biztosítást élvező gazdaközönség érdekeinek az e tárgyban oly könnyen előforduló megrövidítések ellen lehető erélyes megóvásában.

A mily tödvések azonban a berlini congressuson a biztosítási ügy érdekében hozott határozatok ép oly meddő még a gyakorlati élet, tekintve az ama határozatok foganatosítása körül akár az egyes kormányok, akár a biztosító-társulatok részéről eddigelé kifejtett törekvést; nóha nem tagadható, hogy az egyik s másik biztosítási ágban a mondott határozatok által nyert lendület folytán elismerésre méltó lépések történtek, a kívánt statistikai alapoknak legalább a közelebb jövőben leendő előteremtésére. *) Ez különösen a német-

*) Irodalmi tekintetben a biztosítási ügynek jogi politikai és statistikai érdekeit leginkább a szakbeli folyóiratokban képviselve találjuk, melyek közül csak e következőket emeljük ki: Deutsche Versicherungszeitung, Or-

birodalmi biztosító-intézetek részéről állitható, melyeknek e határozatok szellemében volt eljárása méltányolva, találta a „Deutsche Versicherungs-Zeitung“ főszerkesztője dr. Elsner-nek a florenzi congressus elé terjesztett jelentésében és dr. Engel-nek ugyanazon congressus előtt a berlini határozatoknak Poroszthonban mikénti érvényesítése iránt tartott előadásában.

A florenzi congressus különben a biztosítási ügygyel tüzetesen nem foglalkodott, ezen ügy programjában külön helyet sem foglalván el, legfeljebb csak mellékesen az egyik és másik e congressuson kelt határozatok közt oly intézkedésekkel találkozni, melyek foganatba véve a biztosítási ügy javára szolgálnak, mint jelesen azon felvételek, melyek a mezei ipar érdekében, névszerint a baromösszeírások eszközlése, a mezőgazdasági tiszta jövedelem és a termelési árak kipuhatólása érdekében javaslatba hozattak, és melyek képesek igen becses támpontokat szolgáltatni az a körül forgó biztosítási ágaknak.

Hogy ily körülmények közt a biztosítási ügy terén egyáltalán még kevés statisztikai anyag áll rendelkezésre, kivált oly anyag, mely international szempontból bir nagyobb jelentőséggel, mondanunk sem szükséges, még a legelhaladottabb európai államok sem dicsekedhetnek e tekintetben fényes vívmányokkal, és még Poroszbirodalomban is a hivatalos statisztikának újabban észlelhető minden felvirulása mellett, a biztosítási ügy statisztikája még koránt sincs úgy kifejtve, mint ez méltán kívánható volna, jöllehet a porosz államban e tekintetben is oly haladás mutatkozik, mint nem egy könnyen bármely más európai államban; így jelesen tekintve az életbiztosítás statisztikáját, az utóbbi időkben több adat került itt szőnyegre, mint sok más államban, névszerint a régi kiterjedés szerinti Poroszthonban 40 biztosító-társulatnál 1867-ben 186,750 egyén 184 millió forinttal volt biztosítva, úgy hogy fejenként 985 frt biztosítási osztalék került ki; tekintve pedig a jutalékot, mely fejenként az összes népesség egyes lakójára esik, csak 9 frt jutott egy-egy

gan für das gesammte Vers.-wesen. Berlin 1868. Elsner szerkesztése alatt 9-ik évfolyamban; Zeitschrift für Rechts-Verfassung und Verwaltung der Vers. Gesellschaften, herausg. von Dr. Wallmann; Zeitschr. für Vers.-recht herausg. v. Adv. Dr. Mals Lipsén; Zeitschr. für das Versicherungswesen, herausg. v. Sasaki. Lipsén 4-ik évf.; ugyanattól Jahrb. für das gesammte Vers.-wesen in Deutschland 1868; 4 évf.; Assecuranz-Almanach herausg. von Dr. Elsner, Berlin, és ugyanazon czim alatt Bécsben Wagnertól 1867. és 1868. 2-ik és 3-ik évf. stb. stb.

főre, holott N.-Britanniában, hol leginkább ki van fejtve a biztosítási eszme, jelesen az életbiztosításé, hol egyáltalán alig jő létre valamely jogügylet, melynél az életbiztosító-intézeteknek közbenjárása nem vétetnék igénybe, több mint 100 frt esik minden egyes lakóra; ugyanis Kar up: „Handbuch der Lebensversicherung“ czimű legújabb munkájában az 1868-ki évről életbiztosítási tüzletét következőleg becsüli meg; lenne szerinte:

	a bizt. intézetek száma	biztosított tőke	biztosított tőke fejenként
N.-Britanniában	170	3,000 mill. frt	100 frt — kr.
észak-amerikai szövetségben	55	1,800 „ „	56 „ 25 „
Franciaországban	16	415 „ „	10 „ 92 „
Németorsz. és Osztrák-Magyar- államban	34	350 „ „	7 „ — „
többi Európában	25	200 „ „	1 „ 16 „
a többi világrészekben	30	250 „ „	0 „ 24 „
	Összesen 330	6,015 mill. frt	átlag 4 frt 46 kr.

Hogy ezen számok csak hozzávető calculuson nyugvó, nagyobb-kisebb valószínűségű adatok, mondanunk sem kell, hanem minden esetre megmutatják, mennyire szárnyalja túl e tekintetben is a többi államokat a csaknem minden culturelemben első helyen sorakozó Angolország, sőt a fennebbi adatok nyilván a való mögött maradnak, miután egy újabb hivatalos közlemény szerint ezen szigetországban nem kevesebb mint 196 biztosító részvény-társulat számlittatik, melyek közül csak a 7 legnagyobb 98 millió törzsalap mellett 2,700 millió forintnyi biztosított tőkét mutatnak ki; az összes intézeteknél biztosított tőkék tehát okvetlenül jóval magasabbra rúghatnak, mint a fentebb kimutatott három milliárd. *)

*) Legújában Dr. Farr híres statisztikus egy genialis tervvel lépett fel az összes életbiztási ügynek tökéletes átszervezésére, melynek fogantatására már is Londonban egy nagyobbyszerű társulat keletkezett „Imperia insurance corporation“. Farr javaslata szerint a biztosított egyén ha csak egy év óta biztosítva van, bármikor léphet ki, a nélkül hogy betételeit egészen elveszti, hanem a befizetett díjak fele része neki visszafizetetik, vagy neki annyi reá kölcsönöztetik vagy részére oly kötvény állittatik ki, melyre többé semmi sem fizetendő. A befizetett illetményeknek 80%-ja továbbá consol-, vagyis állampapírokba fektetetik, mi semmi másra, mint a kötvények kifizetésére fordítható, a többi 20% pedig a kezelési költség fedezésére és a tartalék-alapra van szánva, és így a képzelhető legnagyobb biztonság mellett a tagoknak befizetett pénzeik feléről való szabad rendel-

Mily roppant mérvű a tűzkárok elleni biztosítási üzlet, csak azon néhány állam adatai után következtethetni, melyről erre vonatkozó biztos adatokkal birunk, így jelesen Poroszthon ebbeli statisztikája már évek óta dicséretes gonddal ápoltatik és a „Zeitschrift des preuss. k. stat. Bureaus“-féle folyóirat egyes évfolyamaiban e tárgyat részletesebben kimutató igen becses értekezésekkel találkozunk, ezek fonalán az előbbi kiterjedés szerint volt Poroszbirodalomban részint belföldi kölcsönös, részint részvény-társulatoknál, részint egyéb németországi, részint végre külföldi a porosz területen engedélyezett társulatoknál tűzkár ellen biztosítva volt :

	a népességhez mérve fejenként	
1861-ben 6,111 millió frt	330 frt	
1862-ben 6,529 „ „	248 „	
1863-ban 6,895 „ „	362 „	
1864-ben 7,335 „ „	380 „	
1865-ben 7,768 „ „	401 „	
1866-ban 8,160 „ „	418 „	
	1865-ben	1866-ban
a befizetett díjak tettek	17 $\frac{1}{2}$ millió	18 millió frt
a kifizetett károk tettek	13 $\frac{1}{4}$ „	13 „ „

A biztosítás az utolsó 1866-ki évben eszközölve lön :

- 27 kölcsönös biztosítási közintézetnél ;
- 16 félhivatalos jellegű társulatnál ;
- 25 kölcsönös biztosítási magán-társulatnál ;
- 14 ingóságot biztosító intézetnél ;
- 8 természeti kártérítést nyújtó intézetnél ;
- 7 kölcsön-bizt.-társulatnál, mely porosz határon túl terjed ;
- 11 poroszthoni biztosító részvény-társulatnál ;
- 7 németországi egyéb biztosító részvény-társulatnál ;
- 7 külföldi biztosító részvény-társulatnál ;

összesen 123 különféle természetű biztosító-intézetnél.

Mekkora lehet pedig más államokban, jelesen Angol- és Franciaországban a tűzkár-biztosítási üzlet, már onnan is némileg kivehető, hogy a fennebbi forrás után csak azon 7 külföldi társulatnak, melyek a porosz állam területén engedélyezvék, névszerint a

kezés biztosítva marad. Igen ajánlhatjuk ez eszmét az érdekeltek figyelmébe, kik annak kivitelére a programot és egyéb részleteit betekintheik az „Oesterr. Oekonomist“ című ausztriai hetilap szerkesztőségénél.

párisi Phönix, a londoni Phönix, az aberdeeni Northern, a london-liverpooli, a royal-liverpooli, az edinburgh-londoni keresk., és az amsterdami assurantie-compagnie 1866-ban nem kevesebb mint 7627 millió forintnyi vagyron biztosítva volt, 19⁴ millió frt évi díjbevételrel; jöllehet ezeknek némelyei a tüzkarok mellett még a szállítványok és élet veszélyei ellen is biztosítást nyújtván, azon biztosítási összegen eme ágak is szerepelnek: hiszen csak N.-Britanniában a tüzkar ellen biztosított érték 1861-ben nem kevesebb mint 12,245 millió forintra, és az illető biztosító-társulatok alaptőkéje 105 millió forintra becsültetett. Franciaországban pedig 1862-ben 66 tüzkar ellen, 31 szállítást, 20 életet, 2 barombiztosító és 14 jégkar ellen biztosító társulat számított, körülbelül 70 millió frtnyi alaptőkével és összesen 20,300 millió frt biztosított értékösszeggel.

A többi europai államokban Hunfalvy legujabb munkája szerint*) vannak, és pedig:

	összes biztosító intézetek	tüzkar ellen	szállítási kárak ellen
Oroszországban	9	5	13
Norvégiában	11	5	6
Dániában	8	2	4
Németalföldön	29	16	9
Belgiumban	16	1	7
Helvétiaiban	27	19	1
Spanyolországban	38	8	25
Portugalliában	5	2	3
Görögországban	2	—	2
Rumániában	1	1	—

*) V. ö. Hunfalvy: Europa államainak rövid statistikáját, Pesten, 1868. 118 lapon.